

Peatükk 4

SUREMUS JA HAIGESTUMUS

401. **Suremuse**¹ uurimisel on käsitlusaineks surmajuhtude mõju rahvastikule. Üldtermin **suremuskordaja**² ehk **suremuskoefitsient**² hõlmab kõiki *kordajaid* ehk *koefitsiente* (133-4), mis mõõdavad **surmajuhtude**³ sagedust. Kui väljendit *suremuskordaja* kasutatakse ilma mingi täiendita, tähendab ta **suremuse üldkordajat**⁴ (vrd 136-8 arutelu *üldkordajate* kohta). Viimane on üldjuhul aastakeskmise kordaja, mille leidmiseks jagatakse kalendriaasta vältel ilmnenuid surmajuhtude arv nende inimeste aastakeskmise arvuga, kelle *tõenäosus surra* (431-1) sama ajavahemiku jooksul on suurem kui null. See inimeste arv on võrdne käsitletava ajavahemiku **keskmise rahvaarvuga**⁵; rahvaarvu ühtlase muutumise korral võidakse see keskmine asendada rahvaarvuga ajavahemiku keskmomendil. Kui vaadeldakse mingi ühe *rahvastikurühma* (101-6) suremust, räägitakse *suremuse erikordajast* (134-6); erikordajatest on kõige enam kasutamist leidnud **suremuse soo-vanuskordajad**⁶. Kui sugu ei eristata, on tegemist **suremuse vanuskordajatega**⁷ ehk **suremuskordajatega vanusrühmiti**⁷.

1. Mõnikord on terminit *suremus* kasutatud ka *suremuskordaja* sünonüümina, mis pole siiski soovitatav.

3. Surmajuhtu nimetatakse eesti keeles ka **surmaks**.

4. Eesti keeles on *haigestumustatistikas* (vt 420) kasutatud ingliskeelse termini *crude rate* vastena *üldkordaja* (136-8) asemel oskussõna **tavaline kordaja** ehk **mittestandarditud kordaja**. Selle käsitluse kohaselt moodustavad üldkordaja ja erikordaja ühe, tavaline kordaja ja *standarditud kordaja* (403-1) aga teise mõistepaari.

5. Kui vaatlusperiood hõlmab mitu aastat, arvutatakse keskmine rahvaarv iga-aastase rahvaarvu keskmisena. Jagajana võidakse kasutada ka *inimaastate arvu* (135-7).

402. Suremuse erikordajate vahendusel saab uurida rahvastikurühmadevahelist **suremuserisust**¹ ehk **diferentsiaalsuremust**¹; mingi rühma **suremuse ülekaalust**² ehk **liigsuremusest**² kõneldakse selle rühma võrdlemisel mõne teisega või ülejäänud rahvastikuga. Eri *kutserühmade* (352-3) suremuse uurimisel kasutatakse tihti terminit **kutsesuremus**⁴. Hoopis erinevas tähenduses võib termin **kutsesuremus**⁵ viidata suremusele, mis on seotud mingi ametiga kaasnevate ohtudega, sh **kutsehaigustega**⁶.

2. Väljend **meeste suremuse ülekaal** ehk **meeste liigsuremus** tähendab, et meeste suremus on suurem vastavast naiste suremusest, nt samavanuste naiste suremusest.

403. *Suremuse üldkordaja* (401-4) sõltub nii rahvastiku koostisest, eriti rahvastiku *vanuskoostisest* (325-6), kui ka suremustasemest. Kui tuleb võrrelda eri rahvastike suremust, arvutatakse vahel **standardi(seeri)tud suremuskordaja**¹, et kõrvaldada *rahvastiku koostise* (144-4) erinevuse mõju. Kõige sagedamini standarditakse suremuskordajaid vanuse järgi, tuginedes kindla koostisega **standardrahvastikule**². Kui on teada käsitletava rahvastiku suremuse *erikordajad* (134-6), siis avaneb võimalus rakendada **otsest standardi(seeri)mist**³, mille puhul nende erikordajate ja standardrahvastiku vastavate alarühmade alusel arvutatakse standarditud suremuskordaja. Kui erikordajad puuduvad, võib standarditud suremuskordaja leida **kaudse standardi (seeri)mise**⁴ teel: kõige sagedama meetodi kohaselt arvutatakse selleks **võrdlev suremusindeks**⁵, mistarvis iga rahvastiku(rühma) inimeste arv korrutatakse läbi **standardsuremuskordajaga**⁶ ja sel moel leitud eeldatavad surmajuhtude arvud summeeritakse; võrdlev indeks saadakse seejärel rahvastiku(rühma) **tegeliku surmajuhtude arvu**⁷ jagamisel **eeldatava surmajuhtude arvuga**⁸, mis leidnuks aset, kui suremustase oleks vastanud standardkordajatele.

5. Suremuse üldkordaja (401-4) korrutamisel võrdleva suremusindeksiga saadakse **kaudsel meetodil standarditud suremuskordaja**. Inglise ametlikus terminoloogias nimetatakse kutsesuremuse uurimisel kasutatavat otsese standardimise tulemust **võrdlevaks suremusnäitajaks** (*comparative mortality figure*) ning kaudse standardimise tulemust **standarditud suremusmääraks** (*standardized mortality ratio*).

*
* *

410. Kuni üheaastaste elussündinud laste suremus on **imikusuremus**¹ ehk **rinnalaste suremus**¹. Alla nelja nädala (28 päeva) vanuses, nn **neonataalses järgus**³ surnud elussündinud laste suremuse korral räägitakse **neonataalsest suremusest**². Suremus esimese elunädala vältel kannab nimetust **varajane neonataalne suremus**⁴. Termin **postneonataalne suremus**⁵ viitab surmajuhtudele pärast neonataalset järku, ent enne üheaastaseks saamist.

3. Mitmetes statistikaallikates võetakse neonataalse järgu pikkuseks üks kuu. Terminit **varajane imikuiga** kasutatakse vahetevahel neonataalse järgu ligikaudses tähenduses, nt väljendis "varajase imikuea haigused".

411. **Lootesuremus**¹ ehk **fetaalne suremus**¹ tähistab surmajuhte, mis leiavad aset *eostusviljaga* (602-6) enne selle täielikku väljumist või väljatõmbamist emahüst, olenemata *raseduskestusest* (603-3). Võidakse kasutada ka termineid **üsisisene suremus**¹ ehk **emakasisene suremus**¹ (**intrauteriinne suremus**¹, **suremus in utero**¹).

Vastav surmajuht kannab nimetust **lootesurm**² ehk **fetaalne surm**² (**üsisisene surm**², **emakasisene surm**², **intrauteriinne surm**²). **Varajane lootesuremus**³ leiab aset enne 20-ndat rasedusnädalat, **keskmine lootesuremus**⁴ aga 20-28-nda rasedusnädala vahemikus. Pärast 28-ndat nädalat on tegemist **hilise lootesuremusega**⁵ ja **hilise lootesurmaga**⁶ ehk, nagu tihti räägitakse, **surnultsünniga**⁶. **Perinataalne suremus**⁷ hõlmab hilist lootesuremust ja osa imikusuremusest: kas ainult varajasi või kõiki neonataalseid surmajuhte.

2. Kasutatud on ka nimetust **raseduskadu**. Selle moodustavad *iseeneslikud abordid* (604-1), *tehisabordid* (604-2) ja *surnultsünnid* (411-6).

3. Praegu peetakse paljudes maades loodet eluvõimeliseks alates 22. rasedusnädalast; seega termin *varajane lootesuremus* erineb riigiti. Varajase lootesurma korral kasutatakse tihti terminit **iseeneslik abort**.

6. Mõnes riigis, nt Prantsusmaal, võidakse elussündinud lapsed, kes surevad enne sünni registreerimist, juriidiliselt arvata surnultsündinute hulka, nimetades neid **väärsurnultsündinuks**.

7. Vastavad surmajuhud on **perinataalsed surmad**.

412. Aasta vältel täheldatud kuni üheaastaste, kuni 28-nädalaste ja kuni ühenädalaste laste surmajuhtude ning sama aasta elussündinute arvu suhe annab vastavalt **imikusuremuskordaja**², **neonataalse suremuskordaja**³ ja **varajase neonataalse suremuskordaja**⁴. Need kordajad arvutatakse tavaliselt 1000 elussündinu kohta. Kui surmajuhud esitatakse ristiktabelis vanuse ja sünniaasta järgi, avaneb võimalus jaotada alla üheaastaste laste surmajuhud vastavuses sündide jaotusega kahel kalendriaastal. Sel moel saab leida **täpsustatud imikusuremuskordaja**⁵ ehk **korrigeeritud imikusuremuskordaja**⁵, mis vastab **tõenäosusele surra enne ühe aasta vanuseks saamist**⁵. Vajaliku teabe puudumisel võidakse kasutada **eristustegureid**⁶, mille abil imikusurmad rühmitatakse hinnanguliselt kaheks: ühte rühma eristatakse lapsed, kes sündisid antud kalendriaastal, teise rühma aga eelmisel kalendriaastal sündinud.

413. *Surnultsündide* (411-6) osatähtsust elus- ja surnultsündide koguarvus nimetatakse **hiliseks lootesuremuskordajaks**¹. Surnultsündide ning *elussündide* (601-4) arvu jagatis kannab nimetust **hiline lootesuremusmäär**². **Lootesuremuskordaja**³ näitab teadaolevate üsisiseste surmajuhtude arvu 1000 sünni kohta samal aastal, **lootesuremusmäär**⁴ leitakse üsisiseste surmajuhtude ning elussündide arvu suhtena antud aastal. Tavaliselt need näitajad suuresti alahindavad lootesuremust, sest varajasi üsisiseseid surmajuhte tihti ei märgata ega teata seetõttu arvestada. Paremini saab üsisisest suremust mõõta **lootesuremustabeli**⁵, s.o eri liiki *elutabeli* (vrd 432) abil, mis

põhineb raseduse kestusel. **Perinataalne suremuskordaja**⁶ leitakse *perinataalsete surmade* (411-7*) ja hiliste lootesurmade ning elussündide koguarvu suhtena.

1. Ingl ka *stillbirth rate*, ent seda terminit ei soovitata.

2. Ingl ka *stillbirth ratio*, ent seda terminit ei soovitata.

6. **Perinataalne suremusmäär** leitakse perinataalsete surmade ning üksnes elussündinute suhtena.

414. Uurides **suremust vanusrühmiti**¹, osutavad terminid *imikusuremus* (410-1) ja *neonataalne suremus* (410-2) üldtunnustatud earühmadele. Teiste oskussõnade, nagu **laste suremus**², **täiskasvanute suremus**⁴ või **vanurite suremus**⁵ kasutamises aga ühtsus puudub.

*
* *

420. **Haigestumuse**¹ uurimisel käsitletakse **haiguste**² ehk **tervisehäirete**² esinemise mõju rahvastikule. Eristatakse kaht nähtust: **esmashaigestumust**³ ja haiguse **levimust**⁴; esimesel juhul vaadeldakse **haiguse esmasjuhte**⁵ ehk **uusi haigusjuhte**⁵ teatud ajaperioodi jooksul, teisel aga olemasolevate haigusjuhtude arvu kindlal ajamomendil. **Haigestumusstatistika**⁶ andmete kogumist takistab selge piiri puudumine inimese terveoleku ja **haigusliku seisundi**⁷ vahel. **Nosoloogia**⁸ tegeleb haiguste liigitamisega, **nosograafia**⁹ aga haiguste kirjeldamisega.

421. **Tervishoiustatistika**¹ hõlmab haigestumusstatistika, ent samuti andmed rahvastiku tervisliku seisundi kohta, sh andmed **suremuse** kohta **surmapõhjuste**². Surmajuhtude liigitamine **surmapõhjuste**³ on raskendatud, sest tihti võib olla tegemist mitte **surma ainupõhjustega**⁴, vaid **surma mitmikpõhjustega**⁵ ehk **surma ühispõhjustega**⁵. Kui nii, siis võime eristada **otsest surmapõhjust**⁶ ning **surma algpõhjust**⁷; teisest vaatenurgast lähtudes võib teha vahet **esmase surmapõhjuste**⁸ ehk **peamise surmapõhjuste**⁸ ning **teisese surmapõhjuste**⁹ ehk **kaasneva surmapõhjuste**⁹ ehk **surma kaaspõhjuste vahel**⁹. **Suremuskordaja surmapõhjuste**¹⁰ arvutatakse üldiselt 100 000 inimese kohta. Antud surmapõhjustest tingitud surmajuhtude ning kõigi surmajuhtude suhe on **surmapõhjuste määr**¹¹.

422. Surma või *invaliidsuse* (426-2) võib põhjustada *haigus* (420-2), **vigastus**¹ või **mürgistus**². Vigastused võivad tekkida **õnnetuse**³ või **vägivalla**⁴ tagajärjel. Vägivallajuhtude seas eristatakse **enesetappe**⁵ (**enesetapmisi**⁵) ja **enesetapukatseid**⁵ (**enesetapmiskatseid**⁵), **tapmisi**⁶ ning **sõjasurmi**⁷ ja **sõjavigastusi**⁷.

6. Juriidikas võib selleks olla **mõrv** või **surmamine**.

423. **Endeemia**¹ korral on tegemist haiguse pideva esinemisega märgataval osal rahvastikust. Seevastu **epideemia**² ehk **taud**² viitab haiguse ulatuslikule kiirele ilmumisele ja kiirele kadumisele. Kui haigus tabab korraga paljusid maid, räägitakse **pandeemiast**³. Teatud **nakkushaigused**⁴ ehk **infektsioonhaigused**⁴ pälvivad erilist tähelepanu, kui nendesse nakatub väga palju inimesi suhteliselt lühikese ajaga. Sellisel juhul räägitakse **epideemilistest haigustest**⁵, mille esinemissagedusest annab ülevaate **epidemioloogiastatistika**⁶. Infot haiguste leviku kohta eri maades on võimalik hankida, kui haigusjuhtude registreerimine on seadusandlikult kohustuslik; vastavad haigused on **registreeritavad haigused**⁷. Eristatakse **pikaajalisi haigusi**⁸ ehk **kroonilisi haigusi**⁸ ja **ägedaid haigusi**⁹ ehk **akuutseid haigusi**⁹. Nende terminite tähendus pole täpselt piiritletud, kuid akuutne haigus algab kiiresti ja kulgeb lühikest aega; krooniline haigus aga areneb aeglaselt ja kulgeb pikka aega, põhjustades tihti pikaajalise invaliidsuse.

4. Nakkushaigusi on Eestis varem nimetatud (**külge**)**hakkavateks haigusteks**.

6. **Epidemioloogia** on teadusharu, mis käsitleb epideemiaid ehk taude, **epidemioloog** on spetsialist epidemioloogia valdkonnas. Mõlema termini tähendus on viimasel ajal tunduvalt laienenud: epidemioloogia tegeleb nüüdisajal bioloogiliste ja meditsiiniliste nähtuste ning mitmesuguste tegurite vahelise seose uurimisega. Nt kopsuvähi epidemioloogias uuritakse suitsetamise toimet, samuti kuulub epidemioloogia valdkonda terviseilmingute territoriaalse leviku uurimine statistiliste meetoditega.

424. Rahvastiku-uuringuis osutatakse erilist tähelepanu suremusprotsessi järgmisele liigitusele: eristatakse **endogeenset suremust**¹, mis tuleneb indiviidi pärilikest omadustest, **kaasasündinud väärarenditest**², sünnikahjustustest ja vananemisega seotud mandumis- ehk degeneratsioonhaigustest; ning **eksogeenset suremust**³, mis vastupidi, on põhjustatud välistegurite poolt, nagu nakkus- ja parasitaarhaigused ja õnnetusjuhud (siia ei arvata neid, mis tekivad sündimisel). Olulist tähelepanu pööratakse ka raseduse kulgemise, sünnituse ja sünnitusjärgse **lapsevoodiajaga**⁴ ehk **puerpeeriumiga**⁴ (vrd 603-6) seotud haigustele. Nendest haigustest põhjustatud suremust kutsutakse **emasuremuseks**⁵ (**puerperaalseks suremuseks**⁵), kusjuures **emasuremuskordaja**⁶ arvutatakse emasuremajuhtude ja sündide arvu suhtena sama

ajavahemiku jooksul. **Raukuse**⁷ ehk **vanadusnõtruse**⁷ (**seniilsuse**⁷) tõttu surnute osatähtsus pakub peaaegjalikult huvi seepärast, et ta osutab surmapõhjuste puudulikule kindlakstegemisele.

1. ja 3. *Imikusuremuse* (410-1) võib seega jaotada kaheks: **endogeenseks imikusuremuseks** ja **eksogeenseks imikusuremuseks**.

425. **Haigestumuskordajate**¹ ja **haigestumusmäärade**¹ abil mõõdetakse harilikult *haigestumuse* (420-1) kolme eri tahku: tervisehäirete sagedust, kestust ja raskusastet. Vastavad näitajad võib arvutada iga haiguse või kõigi haiguste kohta kokku. Tervisehäirete sagedust mõõdab kaks näitajat: **esmashaigestumuskordaja**², s.o haiguse esmasjuhtude arv teatud ajavahemikul jagatud keskmise rahvaarvuga, ja **levimuskordaja**³, s.o antud ajamomendil esinevate haigusjuhtude arv jagatud keskmise rahvaarvuga. Haiguse kestuse mõõduks võib olla **haigusjuhu keskmine kestus**⁴ või **töövõimetuskordaja**⁵, mis näitab **haiguspäevade keskmist arvu**⁵ ühe inimese kohta. Raskusastme näitajana võib kasutada **fataalsuskordajat**⁶, mis leitakse mingisse haigusse surnute arvu ja sellesse haigestunute arvu suhtena.

1.-2. Eesti keeles on termin *haigestumuskordaja* (ingl *morbidity rate*) käibel *esmashaigestumuskordaja* (ingl *incidence rate*) sünonüümina.

6. Fataalsuskordajat käsitatakse kui haiguse **surmavuse** ehk **letaalsuse** mõõtu, mistõttu teda on nimetatud ka **surmavuskordajaks** ehk **letaalsuskordajaks**.

426. **Tervisehäire**¹ viitab kehalisele, talituslikule või vaimsele puudele, mille on põhjustanud haigus, vigastus või kaasasündinud väärarend. Kui tervisehäire takistab inimese töövõimet või normaalset elutegevust, räägitakse **töövõimetus**² ehk **invaliidsusest**², mis võib olla täielik või osaline; kummagi korral osutab **jääv töövõimetus**⁴ ehk **jääv invaliidsus**³ pöördumatule seisundile. Tõenäosus, et terve, x aasta vanune inimene kaotab järgmisel aastal või antud vanusest alates teatud arvu aastate möödumisel töövõime, on **invaliidistumisrisk**⁵ ehk **tõenäosus invaliidistuda**⁵. Selle tõenäosuse arvvaartuste jadale tugineb **invaliidistumistabel**⁶, mis on *elutabeli* (vrd 432) eriliik.

*
* *

430. Suremusstatistika põhineb surmajuhtude pideval registreerimisel (vrd 211). Iga surma korral koostatakse tavaliselt **surmatunnistus**¹, millelt pärinebki statistiline

andmestik. Mõnes riigis eristatakse **arstlikku surmatunnistust**², mille annab välja arst, kelle järelevalve all haige oli, ja tavalist surmatunnistust, mis antakse välja seaduses sätestatud korras juriidilistel eesmärkidel.

1. Riikides, kus demograafiliste sündmuste registreerimine on halval järjel, saab siiski statistilist andmestikku hankida küsitluste teel. **Suremuse kaudne hindamine** tugineb sellistele küsimustele, nagu **ellujäänud laste arv eales sünnitatud laste arvust** (637-2), **orbumise** ning **lehestumise** fikseerimine.

2. Eestis koostatakse surma korral algselt arstlik surmatunnistus või **velskri-surmatõend**. Registreerimisel Perekonnaseisuametis antakse selle tunnistuse/tõendi ja surnu isikutunnistuse (passi) alusel ühele surnu sugulastest surmatunnistus ning koostatakse **surmaakt**. Viimasel olevad andmed koos arstliku surmatunnistuse teabega on aluseks suremusstatistikale.

431. Suremuse üksikasjalikumal uurimisel mingil ajavahemikul või mõnes rahvastikurühmas tuginetakse **suremistõenäosusele**¹ ehk **tõenäosusele surra**¹ (kasutatakse sümbolit ${}_nq_x$), mis tähistab x aasta vanuse inimese tõenäosust surra enne $x+n$ eluaasta täitumist. Kui $n=1$, on tegemist **aasta suremistõenäosusega**², kui $n=5$, siis **viieaasta suremistõenäosusega**³. Kui n läheneb nullile, siis ${}_nq_x$ läheneb suurusele, mida nimetatakse **suremuse hetkekordajaks**⁴. Suurus $(1 - {}_nq_x)$ täpsest vanusest x kuni täpse vanuseni $x+n$ on vastava vanusvahemiku **elulemistõenäosus**⁶ ehk **üleelamistõenäosus**⁶ ehk **tõenäosus elama jääda**⁶. Rahvaarvu prognoosimisel kasutatakse **elulemusmäära**⁷, mis näitab samasse sünnipõlvkonda kuuluvate inimeste tõenäosust jääda ellu pärast n aasta möödumist.

1. Suremistõenäosus vanusvahemikus x kuni $x+n$ leitakse vanuses x kuni $x+n$ surnute arvu ning vanuseni x elanute arvu suhtena. Seda ei tohi segi ajada tavalise **suremuskordajaga** (401-2) ehk täpsemalt **suremuse keskkordajaga** ${}_nm_x$, s.o vanuses x kuni $x+n$ surnute arvu ning samas vanusvahemikus elavate inimeste keskmise arvu suhtega.

4. Sisuliselt ei ole tegemist kordajaga, teiste keelte eeskujul võib kasutada sünonüümina oskussõna **suremisjõud** (vrd ingl *force of mortality*).

6. Tõenäosust elada vanusest x vanuseni $x+n$ tähistatakse ${}_np_x$.

432. Suremuse kulgu kogu eluaja vältel võidakse kirjeldada **elutabeliga**¹ ehk **suremustabeliga**¹. Tabel koosneb **elutabeli funktsioonide**² arvvaartustest, mis on omavahel matemaatiliselt seotud ning mille kõiki teisi väärtusi võib tuletada, teades neist ühte. **Elulemusfunktsioon**³ ehk **üleelamisfunktsioon**³ näitab **elulejate**⁴ ehk **ellujäänute**⁴ arvu *sünnipõlvkonnas* (116-1) pärast *täppisvanuseni* (322-7) jõudmist eeldusel, et põlvkonna suremus vastab tabelis toodud tõenäosustele. Inimeste arv

hüpoteetilises sünnipõlvkonnas kannab nimetust **lähtekogum**⁵ ehk elutabeli **juur**⁵; elutabeli arvutustega imiteeritakse esialgse põlvkonna pidevat **väljasuremist**⁶.

4. Vanuses x elus olevate *resp* vanuseni x elanute arvu tähistatakse l_x .

5. Lähtekogumi suuruseks võetakse harilikult niisugune inimeste arv, mis on arvu 10 mingi aste, nt 10 000 või 100 000.

433. Eri vanuses *elulejate* (432-4) arvude vahe võrdub vastavas vanusvahemikus surnute ehk **tabelsurnute**² arvuga d_x , mis kõiki vanuseid haaravana moodustab **suremusfunktsiooni**¹. Tavapäraselt sisaldab elutabel **keskmise eeldatava eluea**³ näitaja, s.o vanuses x keskmiselt elada jääv aastate arv tulenevalt tabelis sisalduva põlvkonna väljasuremise käigust. **Keskmine eeldatav eluiga sünnimomendil**⁴ ehk lihtsamalt **keskmine eluiga**⁴ on elutabeli tähtsamaid näitajaid, see osutab inimese **keskmisele eluea pikkusele**⁴, kui teda alates sünnimomendist iseloomustab elutabeli suremus. Eeldatava eluea pöördväärtus on **elutabeli suremuskordaja**⁵ ehk **püsirahvastiku suremuskordaja**⁵.

1. Varem on mõnes keeles kasutatud suremusfunktsiooni tähenduses ka terminit **biomeetriline funktsioon**, mis on viimasel ajal omandanud siiski teise sisu.

3. *Elulemusfunktsiooni* (432-3) integreerimisel kahe vanuse x ja $x+n$ piires saame vastavas vanusvahemikus **elatud aastate koguarvu**, mida tähistatakse ${}_nL_x$. *Elutabeli* (432-1) peas kannab vastav veerg tihti ka nimetust *statsionaarne rahvastik* (703-6). Liites statsionaarse rahvastiku arvud vanusest x kuni elu lõpuni, saab leida selles vanuses elada jäävate inimaastate koguarvu T_x , s.o inimaastate summa, mis jääb kõigil antud vanusesse x jõudnud inimestel kuni surmani elada.

Keskmist eeldatavat eluiga vanuses x tähistatakse e^0_x .

4. Lühem ja suupärasem termin *keskmine eluiga* tähistab keskmist eeldatavat eluiga sünnimomendil; mõne teise vanuse kohta käivana on otstarbekas väljenduda pikemalt, nt keskmine eeldatav eluiga vanuses 60.

434. **Mediaaniga**¹, tuntud ka kui **tõenäone eluea pikkus**¹, on vanus, mille korral parajasti pool sünnipõlvkonnast on surnud. Imikueajärgselt võib elutabeli suremusfunktsioonis eristada moodkeskmist, kusjuures vastavat vanust nimetatakse **tavaliseks suremisvanuseks**², harvemini **normaalseks suremisvanuseks**². Viimane termin langeb enam kokku üldlevinud arusaamaga **inimese eluajast**³ või **elupäevade pikkusest**³ kui *keskmine eeldatav eluiga* (433-4) või selle mediaan. Termin **maksimaalne vanus**⁴ osutab inimelu suurimale võimalikule pikkusele.

2. Tavalist suremisvanust ei tohi ära segada **surnute keskmise vanusega**, mis arvutatakse surnud inimeste vanuste aritmeetilise keskmisena.

435. Rahvusvahelise tava kohaselt eristatakse järgmisi *elutabeli* (432-1) tüüpe. **Täielik elutabel**¹ sisaldab tabelfunktsioonide väärtusi aastaste vanusrühmade kaupa, mistõttu seda nimetatakse ka **ammendavaks elutabeliks**¹. **Lühike elutabel**² on koostatud selliselt, et pärast imikuiga enamiku funktsioonide väärtused esitatakse ainult iga viienda või kümnennda eluaasta kohta; funktsioonide vahepealsed väärtused võidakse arvutada mingit laadi *interpoleerimise* (151-7) teel. Terminit **selektiivne elutabel**³ ehk **osaline elutabel**³ kasutatakse elutabeli kohta, mis annab ülevaate mingi väljavalitud rahvastikurühma, nt elukindlustusfirma klientide elulemusest; seevastu **üldine elutabel**⁴ kajastab kogu *rahvastiku* (101-4) elulemust. Üldiselt koostatakse elutabelid meeste ja naiste kohta eraldi, ent tarbe korral ka mõlema soo kohta kokku. **Mudelelutabel**⁵ põhineb suure hulga empiiriliste tabelite andmete üldistamisel, osa mudelelutabeleist on leidnud väga laialdast kasutamist.

3. Selektiivseid elutabeleid on arvutatud väga eripalgeliste rahvastikuosade kohta, nt eri perekonnaseisuga, eri riikide kodakondsusse, eri rassi või rahvusesse kuuluvate inimrühmade kohta.

5. Tuntumad mudelelutabelite sarjad on varajase *demograafilise revolutsiooniga* (907-1) maade andmeid üldistavad Coale-Demeny tabelid (koostajate Ansley Coale' ja Paul Demeny' järgi) ning ÜRO arengumaade tabelid.

436. **Rist(läbi)lõikelises elutabelis**¹ ehk **perioodelutabelis**¹ (vrd 153-2; 432-1) kasutatud suremuskordajad kajastavad suremustaset mingis ajavahemikus ning *põlvkond* (116-1) on seetõttu hüpoteetiline ehk tinglik. Seevastu **piki(läbi)lõikeline elutabel**² ehk **kohortelutabel**² jälgib tegeliku sünnipõlvkonna käekäiku ning tabeli suremuskordajad iseloomustavad selle põlvkonna väljasuremist pika perioodi, tavaliselt ligi saja aasta kestel. **Suremuspinnaks**³ nimetatakse kolmemõõtmelist arvjoonist, millel kujutatakse *suremistõenäosuste* (431-1) jaotumist vanuse ja ajavahemike järgi.

437. **Lexise võrk**¹ annab näitliku ettekujutuse *suremistõenäosuste* (431-1) ja teiste elutabeli meetodil leitavate demograafiliste näitajate arvutamispõhimõttest. Sellel diagrammil on kujutatud inimese **elujoon**², mis algab *sünniga* (601-3) ja lõpeb **surmapunktis**³. Meetodit väga kõrge vanadusega inimeste suremuse uurimiseks tuntakse **väljasurnud põlvkonna meetodina**⁴, sest kasutatakse andmeid surmajuhtude kohta põlvkondades, kes on juba peaaegu täielikult välja surnud.